

STADSHOLMEN

STENBOCKEN 7

Hornsgatan 26, Pustegränd 6

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturreserveratet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

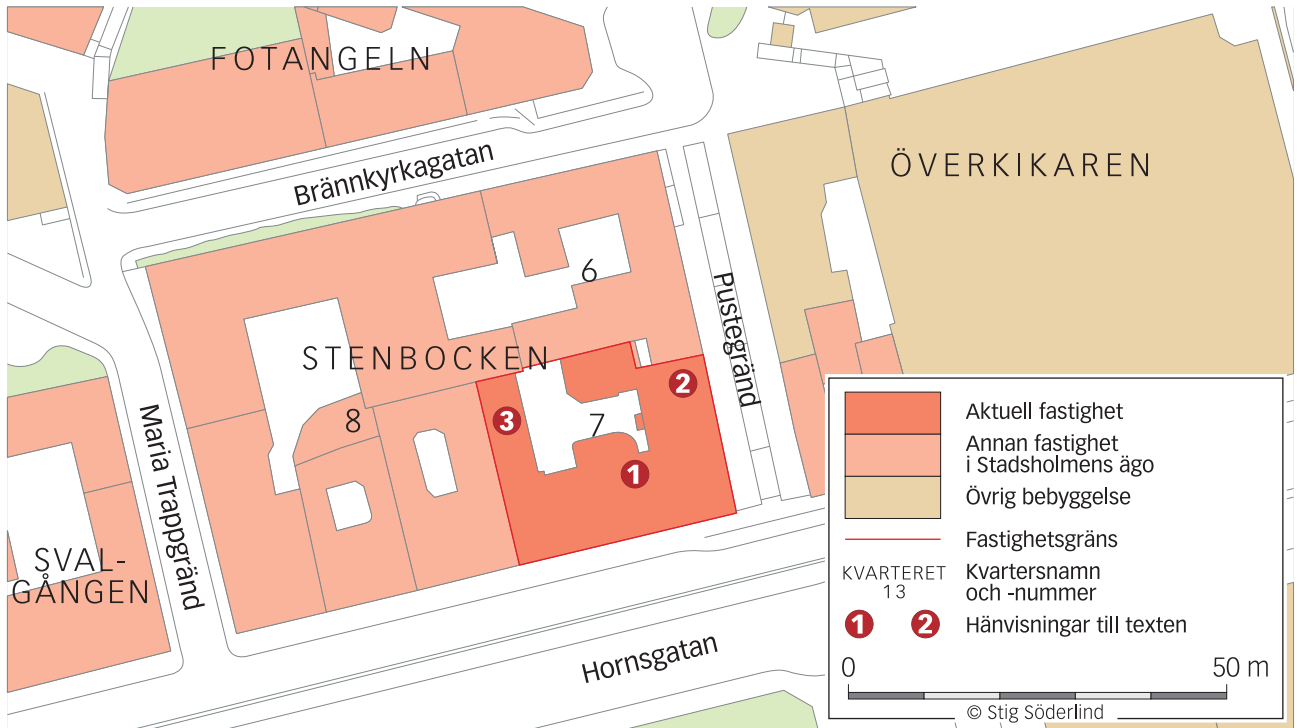
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsammans med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1 GATHUS**
- 2 ÖSTRA LÄNGAN**
- 3 VÄSTRA LÄNGAN**

HORNSGATAN VÄSTERUT ÅR 1905, INNAN GATAN BREDDADES OCH DELVIS JÄMNADES UT. TILL HÖGER SYNS DET ÄNNU INTE OMBYGGDA HUSET VID HORNSGATAN 26. REFOTO WOLFENSTEIN 1970, SSM F87638.

Stenbocken 7 byggdes 1760, men präglas i dag av en ombyggnad i början av 1900-talet. Ombyggnaden gjordes i historisk stil med bland annat återanvända stendekorationer från 1600-talet. Det som finns kvar av 1700-talets byggnad är framför allt murverk och källare.

Den imponerande gatufasaden och 1900-talets inredningar av hög kvalitet – snickerier, taklister, kakelugnar samt trapphuset med marmorgolv och ursprunglig hiss – är ett bra och välbevarat exempel på förra sekelskiftets intresse för historiska byggnadsstilar i kombination med modern byggnadsteknik. Paradvåningarna representerar den välbeställda borgarens boendemiljö vid 1900-talets början medan gårdshus och flyglar i någon mån visar de mindre bemedlades enklare boende.

Fastigheten är grönvärderad enligt Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett särskilt kulturhistoriskt värde

OMRÅDESBESKRIVNING

Fastigheten Stenbocken 7 är en del av Östra Maria-berget. De nuvarande husen på berget byggdes huvudsakligen efter en brand 1759 som förstörde omkring 300 fastigheter i Maria kyrkas omgivning. De nerbrunna husen var till stor del av trä och ersattes efter branden helt av putsade tegelhus i enlighet med stadens byggnadsordningar från 1736 och 1763. Tidens kända murmästare fick uppdrag i området och byggherrarna var ofta framgångsrika näringsidkare som både bodde och drev sin verksamhet i de nya husen. Under 1800-talet byggdes en stor del av husen om, och framförallt längs Hornsgatan fick

FASADEN MOT HORNSGATAN. FOTO J. MALMBERG.

husen påbyggnader och ny fasaddekor. Mot slutet av 1800-talet uppfördes också en del nya byggnader som Mariahissen och Laurinska huset.

1900-talet innebar för de flesta hus i området en förfallsperiod. Redan på 1860-talet fanns tankar på att plana ut och bredda Hornsgatan. Vid sekelskiftet 1900 sprängde och grävde man vid Mariaberget och breddade gatan på bekostnad av Maria kyrkogård och bebyggelsen på gatans södra sida. Planerna på en breddning även av norra sidan ledde till osäkerhet om vad som skulle ske med den kvarvarande bebyggelsen. På 1920-talet revs en del hus, men ytterligare planer på rivningar skapade en kraftig opinionsstorm ledd av bland annat Anna Lindhagen, ledamot av stadsfullmäktige och Skönhetsrådet.

I början av 1960-talet blev nya rivnings- och nybyggnadsplaner aktuella. Ett omfattande kommunalt utredningsarbete inleddes 1966 i avsikt att ge underlag för bebyggelsens framtid. Arbetet resulterade i en bevarande- och restaureringsplan som omfattade i stort sett alla fastigheter på Östra

Mariaberget. Upprustningen pågick under 1970- och 1980-talen och det fanns en ambition att pröva nya restaureringsprinciper för att nå både ett antikvariskt och arkitektoniskt gott resultat. Bland annat återgick man till traditionell kalkputs och kalkavfärgningar vid fasadrenoveringarna.

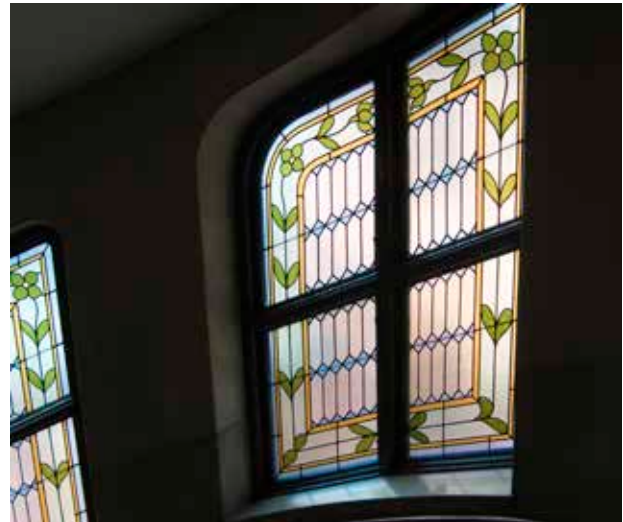
HISTORIK

Handelsmannen Jonas Wikar bygger nytt

Efter den stora branden i Maria församling lät 1760 handelsmannen Jonas Wikar, kyrkoherdeson från Malax i Finland, uppföra ett stenhus i tre våningar med nio fönsteraxlars bredd åt Hornsgatan och en länga mot nuvarande Pustegränd (nr 1 och 2 på kartan). Murargesällen Johan Elfström har signerat ritningarna. Redan året därpå gjordes en tillbyggnad åt Hornsgatan med tre fönsteraxlar samt en länga utmed västra tomtgränsen (nr 3 på kartan). Före branden var tomten bebyggd med stenhus och sannolikt kom murar från de äldre husen till användning i nybyggnaderna.

DETALJ AV ETT AV BURSPRÅKEN MED DEKORATIV MÅLNING. FOTO J. MALMBERG.

TRAPPHUSETS BLYINFATTADE FÖNSTER MED JUGENDORNAMENTIK. FOTO J. MALMBERG.

Wikar försäkrade sin fastighet 1761 och av beskrivningen framgår hur stort huset var. I backen ner utmed Pustegränd fanns flera våningar ovan jord med källarutrymmen och magasinlokaler. Bottenvåningen bestod i sin tur av sju rum, en bod, ett visthus, en bagarstuga, ett stall och ett vagnhus. Våningarna ovanför hade vardera femton rum, men flera av dem var fortfarande inte färdigredda.

Familjen Amilon bygger om

Jonas Wikar avled redan 1763 och nya ägare tog över. Under 1800-talet skedde flera förändringar i huset med inredning av vinden 1847, ändring av inredning 1859 och fasadändring 1878. Fastigheten ägdes då av översten och guvernören vid Karlbergs slott, A. A. J. Amilon.

I dag präglas gathuset av den omfattande ombyggnad och omgestaltning av fasaderna i jugendstil som genomfördes 1905–1906 av löjtnanten C. A. Amilon. Ombyggnaden gjordes efter ritningar av byggmästare

Otilius Österberg. Fasaden mot Hornsgatan fick bland annat burspråk och nya fönsterformer. Maskaroner i sten, som suttit på ett 1600-talspalats vid Arsenalsgatan, murades in i fasaden. Interiören utformades med för tiden modern inredning. Amilon sålde relativt snart fastigheten, möjligen redan innan ombyggnaden var färdig, till jägmästaren Albert Nestor Cedergren – mannen bakom Cedergrenska tornet i Stocksund. Jägmästarens efterlevande ägde den sedan till 1950 då den exproprierades av staden.

Upprustning och renovering

Upprustning av fastigheten började diskuteras 1970 efter att beslutet om att bebyggelsen på Mariaberget skulle bevaras. Ombyggnaden dröjde dock till 1982. Arbetet genomfördes på ett varsamt sätt, men en del mindre förändringar av planlösningarna gjordes framförallt i anslutning till bad och kök samtidigt som vissa lägenheter delades upp. Ytskikten förnyades men i allt väsentligt bevarades befintlig, äldre

EN GLASAD PARDÖRR FRÅN OMBYGGNADEN I BÖRJAN AV 1900-TALET. FOTO J. MALMBERG.

TVÅ EXEMPEL PÅ DE MÅNGA KAKELUGNAR MED OLIKA UTSEENDE SOM SATTES IN I BÖRJAN AV 1900-TALET. FOTO J. MALMBERG.

inredning. Fönstren mot gården byttes ut mot nya medan fönstren mot gatan behölls och försågs med isolerglas. Även fasaderna renoverades, dock med en färgsättning som saknar historiska belägg.

År 2011 renoverades fasaden med en dekor som dokumenterats under 1980-talets ytskikt och en färgsättning som bättre motsvarar byggnadens utseende i början av 1900-talet.

BYGGNADSBESKRIVNING

Exteriör

Tomten sluttar kraftigt mot norr och ner mot Mälaren. Gathuset med flyglar inåt gården har fem våningar mot Hornsgatan och ytterligare två våningar under gatunivån i branten längs Pustegränd. Fasaden mot gatan har en representativ utformning med inmurade 600-tals maskaroner av sten, burspråk i trä med dekormålning, segmentformad fronton samt butiksvåning med stora rundbågiga fönster. Fasaden

mot Pustegränd är betydligt enklare liksom gårdsfasaderna. Högst upp mot norr finns en ateljévåning med takfönster och den östra flygeln har en terrass mot norr på våning 3 trappor. På tomten finns ett gårdshus i 2–3 våningar med terrass på taket.

Interiör

Interiören präglas liksom exteriören i första hand av ombyggnaden 1905–1906 med snickerier, taklister och kakelugnar. Särskilt paradvåningarna med burspråk har bröstpaneler, smygpaneler och dörrar av hög kvalitet. Vissa rum har parkettgolv eller brädgolv från samma tid. Kakelugnarna som finns i stort antal är från tidigt 1900-tal i olika historiska stilar. Huvudtrapphuset har marmorgolv och väggar med stuccolustro och marmoreringsmålning samt lägenhetsdörrar och paneler i mörkbetsat trä. I huset finns också snickeriinredning från tidigare perioder under 1800-talet.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.